

ศึกษาวิเคราะห์บทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของพระราชภาวนาวิชิตคุณ (จื่อ พนมมุตโต)
วัดเขาตาเงาะอุดมพร อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ
An Analytical Study of the Social Welfare Role of Phra Ratchabhavanavachiragun
(Chue Bhandhamutto) at Khao Tangor Udomphorn Temple,
Nong Bua Rawe District, Chaiyaphum Province

ณัฐพงษ์ เลามะลั้ง

Nattaphong Laomalang

กาญจนพงศ์ สุวรรณ

Kanchanapong Suwan

พระศรีสังญาณมุนี

Phrasrisatchyanamuni

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Chaiyaphum Sangha College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail : laomalungnuttapong@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 13 มิถุนายน 2569

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 มิถุนายน 2569

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 22 มิถุนายน 2569

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของพระราชภาวนาวิชิตคุณ (จื่อ พนมมุตโต) วัดเขาตาเงาะอุดมพร อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ 2) เพื่อศึกษาบทบาทในการสังคมสงเคราะห์ ของพระราชภาวนาวิชิตคุณ (จื่อ พนมมุตโต) และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทในการสังคม สงเคราะห์ของพระราชภาวนาวิชิตคุณ (จื่อ พนมมุตโต) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจาก เอกสารทางพระพุทธศาสนา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ รวมทั้ง การ สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 และแนวคิดพระพุทธศาสนาเชิงรุกเป็นฐานในการวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยในหลายมิติ ทั้งด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ตกทุกข์ได้ยาก การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของ

ประชาชน และการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยอาศัยหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการดำเนินงาน

สำหรับบทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของพระราชภาวนาวิชิตคุณ (จื่อ พนมมุตโต) พบว่า ท่าน ได้ดำเนินกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการศึกษา การสาธารณสุข การช่วยเหลือผู้ ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ประสบภัยพิบัติ รวมถึงการพัฒนาสาธารณูปโภคและ สาธารณประโยชน์ใน พื้นที่วัดและชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน เพื่อให้ สามารถดำเนินชีวิตตาม หลักพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม

วิเคราะห์บทบาทดังกล่าวพบว่า การดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ของพระราช ภาวนาวิชิตคุณ (จื่อ พนมมุตโต) มีลักษณะเป็นการบูรณาการระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับการพัฒนาสังคม อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และ สมานัตตตา ส่งผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ อันนำไปสู่การพัฒนาสังคม อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสะท้อนบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิต วิญญาณและนักพัฒนาสังคมตาม แนวพุทธศาสนาเชิงรุก

คำสำคัญ : พระราชภาวนาวิชิตคุณ, วัดเขาตาเงาะอุดมพร, สังคมสงเคราะห์

ABSTRACT

This thesis, " A Study and Analysis of the Social Welfare Role of Phra Rajabhavanavajirakun (Jue Panthamutto) of Wat Khao Ta Ngo Udomporn, Nong Bua Rahew District, Chaiyaphum Province," aims to: 1) study the role of Buddhist monks in social welfare; 2) study the social welfare role of Phra Rajabhavanavajirakun (Jue Panthamutto); and 3) analyze the social welfare role of Phra Rajabhavanavajirakun (Jue Panthamutto). This qualitative research employed data from Buddhist documents, related research, and field data through in-depth interviews with key informants including monks, community leaders, and residents in the area, as well as participant observation. The collected data was then analyzed descriptively using Buddhist frameworks, particularly the Four Principles of Sanghahavatthu (principles of social harmony) and proactive Buddhist approaches as the basis for the analysis.

The research findings indicate that the role of Buddhist monks in social welfare is crucial to the development of Thai society in many dimensions. This includes assisting the needy, promoting the quality of life of the people, and developing strong and sustainable communities, all guided by Buddhist principles.

Regarding the social welfare role of Phra Rajabhavanavajirakun (Jue Panthamutto), the study found that he has continuously undertaken social welfare activities in education, public health, assistance to the poor, the underprivileged, and disaster victims. He has also developed public infrastructure and facilities within temple and community areas, and promoted morality and ethics among the people to enable them to live appropriately according to Buddhist principles.

Analysis of this role reveals that Phra Rajabhavanavajirakun (Jue Panthamutto)'s social welfare work integrates Buddhist principles with concrete social development, particularly the application of the Four Principles of Social Harmony (Dana), Kind Speech (Piyavaca), Beneficial Conduct (Atthacariya), and Equality (Samanattata). This has resulted in cooperation between temples, communities, and various organizations, leading to sustainable social development. Furthermore, it reflects the role of Buddhist monks as spiritual leaders and proactive social developers based on Buddhist principles.

Keywords : Chao Khun Phrarachphawanawachirakhun, Wat Khao Ta Ngo Udom Phon, Social Worker

1. บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา บทบาทของคณะสงฆ์ในสังคมไทยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ การประกอบศาสนกิจเท่านั้น หากแต่ได้ขยายขอบเขตไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่าง หลากหลาย โดยเฉพาะในด้าน “สังคมสงเคราะห์” ซึ่งถือเป็นกิจการสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงพุทธ ปณิธานในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมและประชาชน โดยมีรากฐานมาจากหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา เช่น สังคหวัตถุ 4 และทานมัยกรรมฐาน ซึ่งได้หล่อหลอมบทบาทของพระสงฆ์ให้เป็น ศูนย์รวมของความเมตตาและการเกื้อกูลกันในชุมชนไทยมาอย่างยาวนาน (อัครงค์ โพธิ์เรือง. 2562 : 70–84) การส่งเสริมบทบาทของ พระสงฆ์ในการกิจด้านสังคมสงเคราะห์ในระดับนโยบายของประเทศไทยถือเป็นแนวทางเชิงรุกที่มีความสำคัญยิ่งยวดต่อการสร้างสังคมที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมและความเอื้ออาทร โดยเฉพาะในสังคมไทย ที่มีพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณมาอย่างยาวนาน คณะสงฆ์จึงมิใช่เพียง สถาบันทางศาสนา หากแต่เป็นกลไกทางสังคมที่มีศักยภาพสูงในการเข้าถึงประชาชน และร่วม ขับเคลื่อนการพัฒนาทางสังคมอย่างมีบูรณาการ

พระสงฆ์ในวัดต่าง ๆ มักพึ่งพาทรัพยากรจากญาติโยมหรือศรัทธาของประชาชนเป็นหลัก การสนับสนุนจากภาครัฐในเชิงงบประมาณหรือเครื่องมือสนับสนุนการจัดการยังมีข้อจำกัด ส่งผลให้ พระสงฆ์จำนวนมากต้องรับภาระด้วยตนเอง และไม่สามารถขยายผลกิจกรรมได้อย่างกว้างขวาง (พระมหาสมชาย

ฐานวุฒโท, 2562: 50–65) อีก ทั้งยังมีอุปสรรคในด้านการประสานงานกับหน่วยงานรัฐ ที่ยังขาดความชัดเจนในบทบาทและความ เข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการทำงานร่วมกับคณะสงฆ์

ในแง่ของนโยบายระดับชาติ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2563–2565 ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและมหาเถรสมาคม ได้ชี้ให้เห็นถึงการตระหนักถึง บทบาทของพระสงฆ์ในมิติที่หลากหลาย โดยเฉพาะในกิจการด้านการเผยแผ่และสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งได้รับการยกให้เป็นหนึ่งในห้ากิจกรรมหลักของคณะสงฆ์ ตามกรอบยุทธศาสตร์ที่ต้องการให้คณะ สงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาจิตใจของประชาชน ควบคู่กับการบรรเทาความเดือดร้อนทางสังคมในเชิง รูปธรรม (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563 : 10–12.) กิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ที่คณะสงฆ์ได้รับการส่งเสริมในยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้แก่ การ จัดตั้งโรงงาน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง การสนับสนุนการศึกษาของเด็กด้อย โอกาส การฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด รวมถึงการส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชนผ่านการฝึกอาชีพหรือ เกษตรกรรมพอเพียง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ทาน สัจจะ เมตตา และการให้ธรรมเป็นทานอันประเสริฐ การสนับสนุนดังกล่าวของรัฐถือเป็นการวางแนวทางที่ ชัดเจนในการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ให้เป็นพลังสำคัญของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน พระราชภาวนาวชิรคุณ (จื่อ พนมมุตโต) มีบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ในฐานะผู้นำทางศาสนา ผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน และผู้ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักเมตตา กรุณา เสียสละ และการเกื้อกูลกันตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้ ท่านเจ้าพรหมและปฏิบัติศาสนกิจ ณ วัดเขาเตาเจาะ ในจังหวัดชัยภูมิ

สังคมไทยในปัจจุบันยังประสบปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และการขาดโอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการพื้นฐานประชาชนบางส่วนยังได้รับผลกระทบจากภัยแล้ง ภัยพิบัติ และปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ยากไร้ในชุมชนยังต้องการการดูแลช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องเด็กและเยาวชนบางส่วนขาดแคลนทุนทรัพย์ อุปสรรคการเรียนรู้และโอกาสทางการศึกษาขณะเดียวกัน ปัญหาคุณธรรม จริยธรรม และความสามัคคีของคนในชุมชนยังเป็นประเด็นที่ควรได้รับการส่งเสริมพระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำทางจิตใจและผู้ประสานความร่วมมือเพื่อพัฒนาสังคม พระราชภาวนาวชิรคุณ (จื่อ พนมมุตโต) ได้ดำเนินกิจกรรมสังคมสงเคราะห์และพัฒนาชุมชนอย่างหลากหลายทั้งการช่วยเหลือผู้เดือดร้อน การสนับสนุนการศึกษา การพัฒนาแหล่งน้ำ และการอบรมคุณธรรมแก่ประชาชนอย่างไรก็ตาม ยังขาดการศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเกี่ยวกับรูปแบบ หลักธรรม และผลที่เกิดจากการดำเนินงานดังกล่าว

ดังนั้น จึงควรศึกษาวิเคราะห์บทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของพระราชภาวนาวชิรคุณ เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์

2. เพื่อศึกษาบทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของพระราชภาวนาวิริคุณ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของพระราชภาวนาวิริคุณ

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องศึกษาบทบาทในการสาธารณสงเคราะห์ของ พระราชภาวนาวิริคุณ ผู้วิจัยได้มีการกำหนดกระบวนการวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หลักเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เกี่ยวกับบทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของพระราชภาวนาวิริคุณ (ชื่อ พนธมุตโต) วัดเขาตาเงาะอุดมพร อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม ได้แก่ พระภิกษุ บุคลากรวัด ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนผู้ได้รับประโยชน์ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่สรุปได้กลับไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือ และตรวจสอบได้ โดยขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบด้วย

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากหนังสือ บทความในวารสาร เอกสาร วิชาการ วิทยานิพนธ์ แผนพัฒนา และฐานข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นงานวิจัย (Data sources) เพื่อใช้ในการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

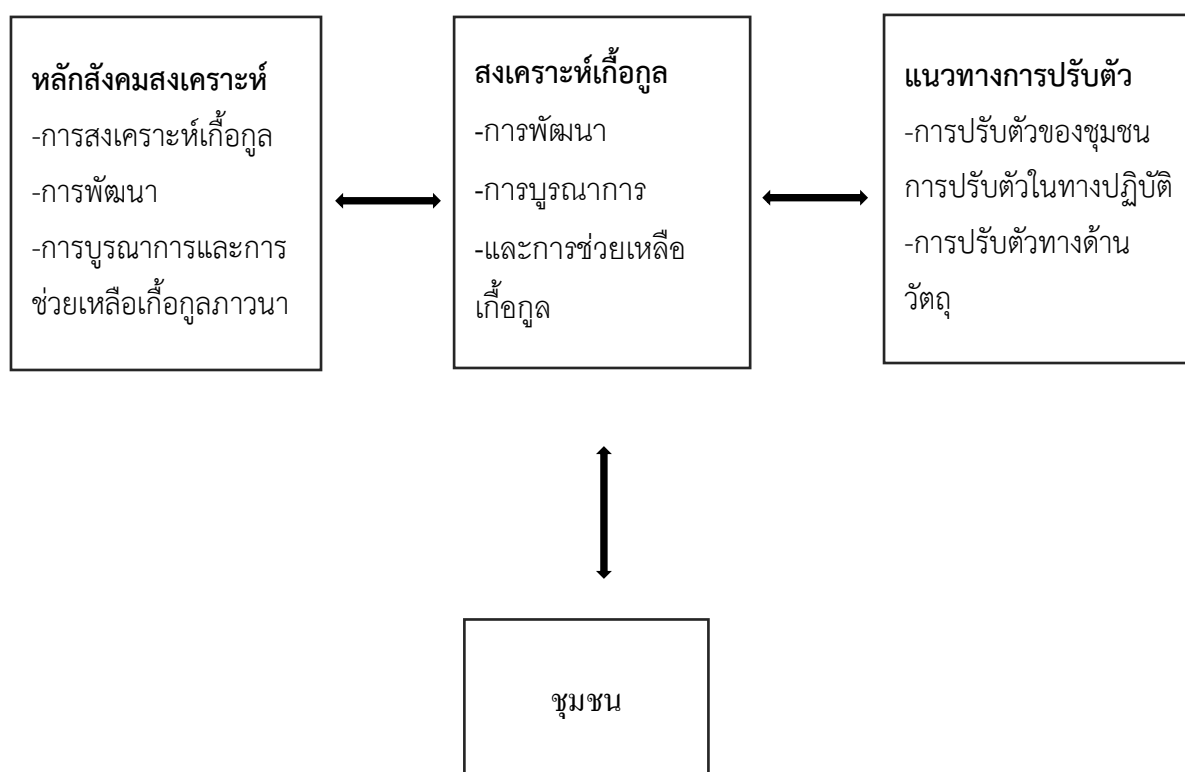
2. **ขอบเขตพื้นที่** งานวิจัยนี้มีการลงพื้นที่สัมภาษณ์เพื่อหาข้อมูลที่ต้องการจากกลุ่มเจาะลึก (in-depth interview) เป็นข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพจากการเก็บจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) จัดเก็บข้อมูล ในการรวมข้อมูล และจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ 5 รูป ประชาชน 10 คน จำนวนทั้งสิ้น 15 รูป พร้อมผู้เกี่ยวข้องในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้งธรรมยุต และ มหานิกาย โดยใช้วิธีการเจาะจง บรรยายเชิงพรรณนา พื้นที่ทำการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัยไว้ที่ ในอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เริ่มจากการจัดระเบียบและถอดข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตในการสัมภาษณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ตรงกับชื่อเรื่องจากนั้นทำการอ่านทำความเข้าใจ กำหนดรหัสข้อมูล (Coding) และจัดกลุ่มประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงความสำคัญของข้อมูลอย่างเป็นระบบระเบียบทำให้ง่ายต่อการทำวิจัยสุดท้ายทำการตีความ สรุปผล และนำเสนอข้อมูลในลักษณะเชิงพรรณนา โดยตรวจสอบความถูกต้องร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเรื่องศึกษาการปรับตัวของชุมชนในการศึกษาวิเคราะห์บทบาทในการสาธิตพระราชนิพนธ์พระราชนิพนธ์คุณ ผู้วิจัยได้มีการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีแนวทางการศึกษาในการจัดเก็บข้อมูลอันประกอบด้วย ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ด้วยการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และ ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากหนังสือ บทความในวารสาร เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ แผนพัฒนา และฐานข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นงานวิจัย การสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนอำเภอหนองบัวระเหว

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. ผลการวิจัย

พระราชภานาวชิรคุณ (จื่อ พนมมุตโต) เป็นพระเถระผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมและการสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

บทบาทของพระสงฆ์สำคัญในการสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาสังคมไทยโดยทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ ผู้ประสบภัย และผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ การช่วยเหลือดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงการให้สิ่งของหรือปัจจัยยังชีพเท่านั้นแต่ยังรวมถึงการให้คำปรึกษา การอบรมจิตใจ และการสร้างกำลังใจแก่ประชาชนพระสงฆ์ได้นำหลักเมตตา กรุณา และการเสียสละมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานอีกทั้งยังส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรม มีวินัย และสามารถพึ่งพาตนเองได้วัดจึงมีบทบาท

เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชนเช่น การส่งเสริมการศึกษา การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมการดำเนินงานของพระสงฆ์ช่วยสร้างความสามัคคีและความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

บทบาทพระราชาภิกษุได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยสนับสนุนทุนการศึกษา จัดหาอุปกรณ์การเรียน ส่งเสริมกิจกรรม ทางการศึกษา และสนับสนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่เยาวชนในชุมชน การดำเนินงานดังกล่าว ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึง อันเป็น รากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาวดำเนินกิจกรรม ช่วยเหลือประชาชนในหลายมิติ ทั้งการช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ประสบภัยพิบัติ ตลอดจนการสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชน การดำเนินงานดังกล่าวเป็นการสร้างหลักประกันทางสังคมในระดับชุมชนและส่งเสริมให้ประชาชนมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้านการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม พบว่า พระราชาภิกษุ ได้จัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา การอบรมคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน ทุกกลุ่มวัย เพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม สร้างจิตสำนึกสาธารณะ และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ให้แก่สมาชิกในชุมชน

วิเคราะห์บทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของพระราชาภิกษุ พบว่า การดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ของพระราชาภิกษุมีความสอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างชัดเจน กล่าวคือ หลักทานในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือด้านปัจจัยและทรัพยากร หลักปิยวาจาในการสื่อสาร และให้คำปรึกษาด้วยความเมตตา หลักอรรถจริยาในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม และหลัก สมานัตตตาในการวางตนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมต่อประชาชนทุกกลุ่มผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า พระราชาภิกษุได้ปฏิบัติบทบาทของพระสงฆ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างครบถ้วน ทั้ง ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำการพัฒนาสังคม โดยมีได้จำกัดบทบาทเฉพาะการเผยแผ่พระ ธรรมคำสอนเท่านั้น แต่ยังคงขยายบทบาทสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกมิติ ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มุ่งเน้นการสร้างประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่นควบคู่กัน สอดคล้องกับหลักพุทธรจริยา 3 ประการ ได้แก่ โลภัตถจริยา ญัตตถจริยา และพุทธานุจริยาโดยเฉพาะโลภัตถจริยา ซึ่งมุ่งเน้นการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม ผ่านการช่วยเหลือประชาชน ส่งเสริมการศึกษา และพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าพระราชาภิกษุได้นำหลัก พุทธรจริยามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมนอกจากนี้ ยังพบว่าการดำเนินงานของ พระราชาภิกษุมีความสอดคล้องกับหลักอรรถจริยาในสังคหวัตถุ 4 กล่าวคือ การมุ่งบำเพ็ญ ประโยชน์เพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งสะท้อนถึงอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาในการ สร้างสังคมแห่งการแบ่งปันและการเกื้อกูลกัน การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การสนับสนุนการศึกษา และการพัฒนาชุมชน ล้วนเป็นการแสดงออกถึงอรรถจริยาในระดับปฏิบัติอีกทั้งการวางตนของพระ ราชาภิกษุยังสะท้อนหลักสมานัตตตา กล่าวคือ การปฏิบัติต่อประชาชนทุกกลุ่มอย่างเสมอ ภาค ไม่แบ่งแยกฐานะ เชื้อชาติ หรือความเชื่อ ส่งผลให้เกิดความศรัทธา ความไว้วางใจ และความ ร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน อันเป็นปัจจัย

สำคัญที่ทำให้กิจกรรมสังคมสงเคราะห์ประสบผลสำเร็จและ ยังแสดงให้เห็นว่าวัดเขาตาเงาะอุดมพรทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนในหลายด้าน ทั้งด้านศาสนา การศึกษา และสังคมสงเคราะห์ เป็นตัวอย่างของการบูรณาการหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. การอภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ โดยเป็นผู้นำทางจิตใจและเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน ทั้งในด้านการศึกษา การสาธารณสงเคราะห์ การช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับ (บุญศรี พานะจิตต์, 2546) : 25) ที่กล่าวว่า การบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคน จนกับคนรวยปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้หาประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ ขาดแคลนและด้อยโอกาส ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับหลักพุทธจริยาของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) 2546: 191 กล่าวว่า การดำเนินชีวิตและการทรงงานของ พระพุทธเจ้าเพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์และการเผยแผ่พระธรรม ซึ่งเป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อความสุขของประชาชนและสังคมส่วนรวม

2. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาบทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของ พระราชภาวนาวชิรคุณ

ผลการวิจัยพบว่า พระราชภาวนาวชิรคุณ (เจ้า พนมมุตโต) เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาที่มีบทบาทโดดเด่นในการสังคมสงเคราะห์ โดยใช้วัดเขาตาเงาะอุดมพรเป็นศูนย์กลางในการดำเนิน กิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ ทั้งการสนับสนุนการศึกษา การช่วยเหลือผู้ยากไร้ การสงเคราะห์ผู้ ประสบความเดือดร้อน และการส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาชุมชน อันสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติตาม หลักเมตตา กรุณา และการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระสมุห์กิตติณัฐ์ สุขเมโธ (ปาน ณรงค์ทอง), 2568 : 17-18) ที่กล่าวว่า การประยุกต์ใช้หลักสมานัตตาคบคู่กับทาน ปิยวาจา และอสังกัจจาย จะช่วยส่งเสริมให้ เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความร่วมมือ และความสามัคคีในสังคม โดยมีพื้นฐานมาจากคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และ ยั่งยืน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พินิจ ลาภธนานนท์, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศ วณิชชานนท์, และพิรญาณ์ แสงปัญญา, 2563 : 12) ที่กล่าวว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ อันนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของงานสาธารณ สงเคราะห์วิถีพุทธในระยะยาว เป็นการสร้างความสัมพันธ์ อันดีระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกศรัทธาและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ร่วมกัน

3. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทในการสังคม สงเคราะห์ของ พระราชภาวนาจารย์คุณ

ผลการวิเคราะห์พบว่า บทบาทในการสังคมสงเคราะห์ของพระ ราชภาวนาจารย์คุณมีความ สอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างชัดเจน กล่าวคือ การให้ความ ช่วยเหลือด้านทุนการศึกษา วัสดุ อุปกรณ์ และปัจจัยต่าง ๆ สอดคล้องกับหลักทาน การให้คำแนะนำ อบรมสั่งสอน และสร้างขวัญกำลังใจ แก่ประชาชนสอดคล้องกับหลักปิยวาจา การดำเนินกิจกรรมเพื่อ ประโยชน์ของชุมชนสอดคล้องกับ งานวิจัยของ (พระครูสารปิยธรรม (สุริยา ปิยธมโม), 2568 : 19) กล่าวว่า การใช้ หลักสังคหวัตถุ 4 เป็น แนวทางในการช่วยเหลือและพัฒนาการศึกษาอย่างครบวงจรทำให้เยาวชน ได้รับการศึกษาอย่างมี คุณภาพและสามารถพัฒนาตนเองไปสู่นาคตที่ดีขึ้นในชุมชนที่เข้มแข็งและมี ความสามัคคี จึงกล่าวได้ ว่าการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ของพระราชภาวนาจารย์คุณเป็นตัวอย่างของการประยุกต์ใช้หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสังคมได้อย่างเป็น รูปธรรม อันก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านวัตถุ จิตใจ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระครูโพธิวรคุณ (ศุภเดช สุภกิจใจ), 2568 : 64) ที่กล่าวว่าบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความสุขทั้งด้าน ร่างกายจิตใจ สังคม และคุณธรรม อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ซึ่งจะนำไปสู่ความ ผาสุก ความเข้มแข็ง และความเจริญก้าวหน้าของชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืน

8. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เป็นรูปแบบการสังคมสงเคราะห์เชิงพุทธของพระราชภาวนาจารย์คุณ (จื่อ พนมมุตโต) ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างรอบด้านโดยใช้วัดเขาตาเงาะอุดมพรเป็น ศูนย์กลางการช่วยเหลือและพัฒนาชุมชนการดำเนินงานครอบคลุมการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ประสบภัย

รวมทั้งการสนับสนุนทุนการศึกษา อุปกรณ์การเรียน และกิจกรรมพัฒนาเด็กและเยาวชนมีการ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การปฏิบัติธรรม และการสร้างจิตสำนึกสาธารณะการดำเนินงานตั้งอยู่บน หลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา โดยเฉพาะมีบทบาทเด่นด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ โดย ริเริ่มและสนับสนุนการสร้าง ฝาย อ่างเก็บน้ำ และเขื่อนเก็บน้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำและชุมชนรอบวัดเขาตา เงาะอุดมพร จังหวัดชัยภูมิ เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งและให้ประชาชนมีน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภคและ การเกษตร และสมานัตตาสอดคล้องกับหลักพุทธจริยา โดยเฉพาะโลกัตถจริยา คือ การบำเพ็ญ ประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมส่งผลให้เกิดความศรัทธา ความสามัคคี และความร่วมมือระหว่างวัดกับ ประชาชนจึงเป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธที่สร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนแก่สังคม

9. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์ควรส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสังคมสงเคราะห์ให้มี ความเข้มแข็งและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น
2. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และองค์กรภาคีเครือข่าย ในการดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์
3. ควรสนับสนุนให้วัดพัฒนาศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการพัฒนา ชุมชนตามแนวทางพระพุทธศาสนา
4. ควรส่งเสริมการนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมและการบริหาร จัดการองค์กรในระดับต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาบทบาทของพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์
2. ควรศึกษาผลกระทบของงานสังคมสงเคราะห์ที่มีต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะ ยาว
3. ควรศึกษารูปแบบการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาชุมชนร่วมสมัย
4. ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด ภาครัฐ และภาคประชาชนใน การดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์

บรรณานุกรม

- บุญศรี พานะจิตต์. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- พระสมุห์กิตติธัมม ฐิติ (ปานณรงค์ทอง). **การพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี**. สารนิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช 2568.
- พินิจ ลาภอนันท์. สายชล ปัญญชิต. ภูเบศ วณิชชานนท์. และพิรญาณ์ แสงปัญญา. **ถอดบทเรียน งานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย**. โครงการศึกษาแนวทางสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย. นนทบุรี : นิติธรรมการพิมพ์, 2563.
- พระครูสารปิยธรรม (สุริยา ปิยธมฺโม). **การบริหารจัดการศึกษาสงเคราะห์ตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของคณะสงฆ์ในอำเภอมัญจาคีรีจังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2568.

พระครูโพธิวรคุณ (ศุภเดช สุภกิจโจ). **การพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ตามแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดพิจิตร**. คุษณินิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2568.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2563–2565, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2563.

อัครงค์ โพธิ์เรือง. **พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์**. วารสารศาสนาและวัฒนธรรม, ปีที่ 10 ฉบับที่ 2, 2562.

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม**. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน) 2562.